

Ekonomik Araştırmalar

Mayıs 2021

Ayşe Özden

Müdür

aozden@atbank.com.tr**Ömür Şeheri**

Müdür Yardımcısı

oseheri@atbank.com.tr**Dr.Ömer Ersan**

Uzman

oesan@atbank.com.tr

Swot Analizi	2
Ekonomik görünüm	2
Doğrudan yabancı yatırımlar	5
➤ Libya'da yatırım yaparken nelere dikkat etmelisiniz?	
➤ DYY'yi Motive Etmek/Kısıtlamak için Hükümet Önlemleri	
➤ Ticaret ve yatırım SWOT analizi	
Dış Ticaret Görünümü	8
Bankacılık Sektörü Görünümü	11
➤ Finansal sektörün önemli noktaları	
Türkiye & Libya	13
➤ Türkiye-Libya İş konseyi	

Hazırlayan: Ömür Şeheri

YÖNETİCİ ÖZETİ

Neredeyse tamamen petrol ve gaz ihracatına bağımlı olan Libya ekonomisi, güvenlik ve siyasi istikrarsızlık, petrol üretimindeki aksaklıklar ve küresel petrol fiyatlarındaki düşüş nedeniyle 2014 yılından bu yana mücadele vermektedir. Ülkenin ekonomisi, düşen küresel petrol fiyatlarıyla birlikte petrol sahalarındaki askeri ablukanın ortasında 2020' yılında tahmini %60 küçüldü. Petrol fiyatlarında ve yurt içi petrol üretimindeki güçlü toparlanmayla beraber ekonominin 2021'de %38,6 oranında büyüyeceği tahmin edilmektedir.

Libya'nın toplam ekonomisinin %60'ını, mali ve ihracat gelirlerinin %90'ından fazlasını oluşturan petrol ve gaz üretimi, askeri komutan Khalifa Haftar'ın Trablus merkezli **Ulusal Mutabakat Hükümeti (GNA)**'ni zayıflatmak amacıyla ülkenin petrol sahalarına Ocak 2020'de abluka uygulamaya başlamasıyla, 2020'nin başından itibaren hızla düştü. Libya petrol üretimi, 2020'nin ilk ayında iç savaş sırasında kaydedilen seviyelere yakın düştü. Ancak o dönemde küresel petrol talebindeki artışla birlikte Ağustos 2020'de Haftar ablukasının kaldırılmasının ardından kayda değer bir iyileşme kaydedildi. Siyasi tarafta, GNA hiçbir zaman doğu parlamentosunun desteğini kazanmadı ve GNA, 05.02.2021 tarihinde güçlü **Ulusal Birlik Hükümeti'ne (GNU)** devretti.

Düşen petrol gelirleri hem petrol hem de petrol dışı ekonomiyi doğrudan etkilemiştir. Ülkenin cari dengesi ise 2019'da GSYİH'nin %2,3'ü açık verirken 2020'de bu açık GSYİH'nin %11,4'üne genişledi. Dünya Bankası'nın tahminlerine göre, ablukanın 2020'de Libya'nın mali gelirlerini %40 düşürerek 23 milyar LYD'ye indireceği tahmin edilmektedir. Hükümet, 2020 yılında kendi harcamalarını %22 azaltarak 36,2 milyar LYD'ye düşürmüştü ve kamu sektörü çalışanlarını da azaltmıştır. Ücretler ve maaşlar, Libya'nın hükümet bütçesinin yaklaşık %60'ını oluşturmaktadır. Daha küçük bir hükümet bütçesi, artan küresel gıda fiyatları ile birlikte temel ürünler için daha düşük sübvansiyonlara neden olmakla birlikte enflasyon oranını 2019'da %4,6'dan 2020'de %22,3'e çıkarmıştır.

Siyasi istikrarsızlığın önümüzdeki yıllarda süreceği göz önüne alındığında ekonomideki dalgalı seyir devam edecektir. Ayrıca, düşük petrol fiyatları, ileriye dönük petrol ihracatının değerinde yavaşlamaya neden olacak ve uluslararası yatırımcıların büyük potansiyele rağmen sektörden uzaklaşmasını beraberinde getirmesi beklenmektedir. Petrol ihracatçısı Libya'nın, gelecekteki hükümetleri ekonominin diğer bölümleri pahasına petrole odaklanması, ekonominin sürdürülebilirliğine zarar verebilir.

Libya'nın 6,5 milyonluk nüfusu, 2,5 milyonluk bir iş gücünü kapsamaktadır. Dünya Bankası'na göre tarım ülkenin GSYİH'nin %1,8'ini oluştururken %19'unu istihdam etmektedir. Başlıca ürünler buğday, arpa, zeytin, hurma, turuncgiller, sebzeler, yer fıstığı, soya fasulyesi ve sığırdır. Kurak iklim koşulları ve toprağın kalitesizliği tarımsal üretimi ciddi şekilde sınırlamaktadır.

Sanayi ise güçlü petrokimya endüstrisi nedeniyle Libya ekonomisinin bel kemiğidir. GSYİH'nin %77,5'ini oluşturan sanayi aktif nüfusun %21,7'sine istihdam yaratmaktadır. Üretime petrol, petrokimya, alüminyum, demir, çelik, gıda işleme, tekstil, el sanatları ve çimento dahildir. Hizmetler GSYİH'nin %20,7'sini oluştururken toplam istihdamdaki payı ise %59,5'tir.

1. LIBYA’NIN SWOT ANALİZİ

Güçlü yönler

- Önemli hidrokarbon rezervleri.
- Yatırımlar altında olmasına rağmen, oldukça büyük devlet varlık fonu.
- Uluslararası toplum özellikle Avrupa ve Orta Doğu, siyasi istikrarın Kuzey Afrika'ya geri dönmesini sağlamakta doğrudan pay sahibidir.
- Küçük nüfus ve büyük kaynak zenginliği, hükümetin büyük olasılıkla vatandaşlarına sübvansiyon ve kamu sektörü işleri sağlamaya devam edeceği ve halk ayaklanmasının risklerini azaltacağı anlamına gelir.

Zayıf yönler

- Önemli miktarda üretim kapasitesi kaybedilmiştir ve ekonominin 2011 öncesi seviyelere dönmesi uzun yıllar alacaktır.
- Devam eden çatışmaların yol açtığı hasar göz önüne alındığında altyapı için büyük yatırımlara ihtiyaç vardır.
- Tam bir kurumsal kapasite eksikliği, yeniden yapılanma çabalarını engelleyecektir.
- Ülkenin sayısız güvenlik güçlerini silahsızlandırma, yeniden yapılandırma ve birleştirme süreci uzun yıllar alacaktır. Bu arada, çeşitli milisler arasındaki çatışmalar muhtemelen devam edecektir.

Fırsatlar

- Siyasi durum düzelirse, ulaşım ve kamu hizmetleri altyapısı, yeniden yapılanma ihtiyaçlarının ölçeği göz önüne alındığında, önümüzdeki on yılda temel büyüme alanlarından ikisi olacaktır.
- Hidrokarbon sektörü yatırımlarının akması ve üretimin artmasına yardımcı olması muhtemeldir.
- Libya'nın siyasi blokları, siyasi kurumları sıfırdan inşa etmek için ender fırsata sahiptir.

Tehditler

- Sonuçları ekonomik çöküşe yol açabilecek, uzun süreli bir iç savaşın riskleri devam etmektedir.
- Uzun süre düşük petrol fiyatları Libya döviz gelirlerini ve mali gelirlerini düşürecektir.
- Libya'nın yerel çatışmasına dış aktörlerin dahil olması, doğu ve batı fraksiyonları arasındaki çıkmazın uzaması riskini taşıyor.
- El Kaide ve İslam Devleti'nin kollarının varlığı, Libya'yı yıllarca istikrarsızlaştırmaya devam edecek.

2. EKONOMİK GÖRÜNÜM

Temel Ekonomik Göstergeler					
	2015	2016	2017	2018	2019
Nominal GSYİH, USD Milyar	28	26	38	53	52
Gerçek GSYİH büyümesi, %	-8,86	-2,80	26,68	15,13	2,54
Tüketici fiyat enflasyonu, %, ort	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	Bilgi yok	4,6
Bütçe dengesi, % GSYİH	-130,8	-113,18	-43,46	-0,19	2,19
Cari işlemler dengesi, % GSYİH	-33,57	-17,96	11,68	21,43	Bilgi yok

Kaynak: Dünya bankası

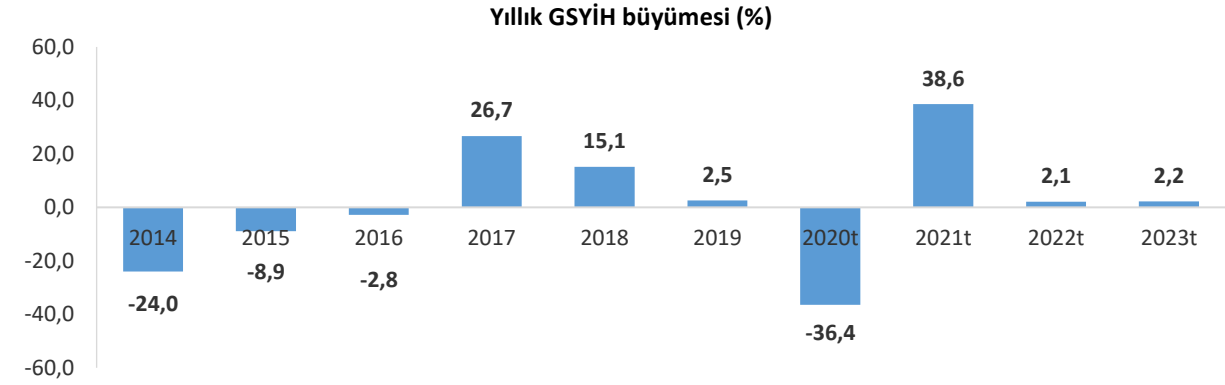
A&T Bank'ın görüşü: Libya'nın ekonomisi petrol ve artan iç talepten desteğiyle toparlanacaktır . Libya'da reel GSYİH büyümesi 2021'de %38,6 olarak tahmin ediliyor. Ablukanın kaldırılmasının ardından petrol üretimindeki hızlı toparlanma ihracatı artıracak, buna eşlik eden petrol fiyatlarındaki artış da devlet gelirleri ve harcamaları için iyi işaret olacaktır. Özel sektör iç talebinde de artan hükümet harcamaları ve iş ortamındaki marjinal iyileşmeler sayesinde muhtemelen ılımlı bir toparlanma görülecektir.

Temel Görünüm

- Libya reel GSYİH büyümesi önceki %21,4'lük tahmin yukarı yönlü revize edilerek 2021'de %38,6 olarak tahmin edilmektedir. Ablukanın kaldırılmasının ardından petrol üretimindeki hızlı toparlanma ihracatı artıracak, buna eşlik eden petrol fiyatlarındaki artış da devlet gelirleri ve harcamaları için iyi işaret olacaktır. Özel sektör iç talebi, artan hükümet harcamaları ve iş ortamındaki marjinal iyileşmeler sayesinde muhtemelen ılımlı bir toparlanma görecektir.
- Libya'nın mali açığının 2020'de tahmini %58,8'lik açıktan 2021'de GSYİH'nın %19,5'ine düşmesi bekleniyor. Üretim yeniden başlaması ve yükselen petrol fiyatları ile petrol gelirleri önemli ölçüde artarken, petrol dışı gelirlerin de artmasıyla petrol dışı ekonomik faaliyetler artacaktır. Bütçe harcamaları, ülkede kısa süre önce durdurulan iç savaşta her iki tarafın da katkılarıyla mutabık kalınan birleşik bir bütçede ana hatlarıyla belirtilecektir. Harcama planlarının genişletici olması beklenmektedir. Açığın finansmanı muhtemelen taraflardan sağlanacaktır, bu da ülkenin borç yükünün çok fazla artmasının muhtemel olmadığı anlamına gelir.
- Enflasyonun, 2019'da %4,6'dan 2020'de %22,3'e ve 2021 yıl sonunda %15'e yükselmesi bekleniyor. Resmi döviz kurundaki devalüasyon, özellikle tüketici fiyat sepetinin %38,8'ini oluşturan gıda için ithal enflasyonist baskılara yol açacaktır. Uzun vadede, devalüasyonun yarattığı enflasyonist baskılar, resmi piyasalarda artan döviz arzıyla ve daha etkin bir döviz tahsisi ile dengelenmeye başlayacaktır.

Petrol üretiminin, Ağustos 2020'de ülkenin ihracat tesislerine yönelik ablukanın kaldırılmasıyla yeniden başlamasından bu yana, petrol sektörünün görünümü önemli ölçüde iyileşti. Libya Ulusal Ordusu'nun Ocak 2020'de ihracatı engellemesinin ardından günde 100.000 varilin altına düşen üretim, abluka öncesi seviyelerine hızla yükseldi. OPEC verilerine göre, Aralık 2020'de günde 1,2 milyon varil üretim ile, ihracat ve üretim kesintiye uğramadan önceki 12 ay öncesi üretim seviyesine dönülmüştür. Libya Ulusal Ordusu, Trablus merkezli Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne (GNA) yönelik kısıtlamalar getirmişti. İki taraf Ağustos ayında ateşkesi kabul etti ve ardından abluka hızla kaldırılmıştır. Sürdürülebilir bir barış ve nihai yeniden birleşme yolunda ne kadar ilerleme kaydedileceği konusu belirsiz olsa da, yine de petrol üretiminin devam etmesi bekleniyor. Üretimdeki hızlı artışın 2020'de günlük 462.000 varilden 2021'de 993.900 varil'e çıkması beklenmektedir.

Artan üretimin yanı sıra petrol fiyatlarının 2020'de 43,20 USD / varilden 2021'de 72,61 USD'ye ve 2022'de 75 USD'ye çıkması bekleniyor. Petrol gelirleri 2019'da toplam devlet gelirlerinin %55'ini oluşturmaktaydı. Üretim yeniden başlaması ve fiyatların artışının bütçe kaynakları üzerinde önemli bir olumlu etkisi olacaktır.

Kaynak: Dünya bankası T:Tahmin

Ayrıca, geçiş müzakerelerinin bir parçası olarak, Ulusal Mutabakat Hükümeti (GNA) ve Libya Ulusal Ordusu (LNA) destekli Temsilciler Meclisi, geçiş hükümeti tarafından uygulanacak birleşik bir bütçe sağlamak için çalıştıklarını açıkladılar. Geçiş ekibinin değişken bir iç siyasi ortamda önemli zorluklarla karşılaşması muhtemel olsa da, birleşik bütçe, kaynakların son yıllara göre daha verimli bir şekilde tahsis edilmesini sağlayacak verimlilik ve tasarrufların kilidini açacaktır. Artan hükümet bütçe kaynakları, artan kamu sektörü ücretleri, transferler ve devlet yatırımlarının bir sonucu olarak iç talep için iyiye işaret ediyor. Bu, para biriminin devalüasyonu nedeniyle yükselen enflasyonla bir ölçüde dengelenecek olsa da, iç talep 2021'de genel olarak toparlanacaktır.

İş ortamında, yerel işletmeler ve tüketiciler tarafından faaliyette artışı destekleyecek ılımlı bir iyileşme beklenmektedir. Yeniden birleşmeye geçiş, BM desteğiyle sorunsuz ilerleyecek olsa da, Ağustos ateşkesinden önce görülen çatışma düzeylerine geri dönüş beklenmiyor. İş ortamı için iyiye işaret edecek belirli alanlarda işbirliği ve koordinasyon alanları olmaya devam edecektir. Örneğin, Libya Merkez Bankası, Aralık 2020'de Ulusal Mutabakat Hükümeti ve Libya Ulusal Ordusu yöneticilerinin katıldığı altı yıl sonra yapılan ilk kurul toplantısını takiben tek döviz kuruna geçme planlarını açıkladı. Kamu sektörü işlemleri için LDY 1.4 / USD ve özel sektör işlemleri için LDY 3.9 / USD olarak sabitlenmiş ikili döviz resmi kuru ve 3 Ocak'tan itibaren tüm işlemler için LDY 4.5 / USD olarak kuru belirlendi. Döviz kuru rejimindeki değişiklik, yolsuzluk ve rant arayışı fırsatlarını azaltırken, devalüasyon resmi piyasalarda bulunan döviz arzını da artıracaktır. Reuters haber makalesine göre bu, Aralık ortasında LDY 5.35 / USD olan karaborsa piyasa döviz kurunun düşürülmesine yardımcı olacaktır. Libya Merkez Bankası'nın (CBL) ülkenin döviz kurunu birleştirme ve devalüe etme kararı, enflasyondaki hızlanmanın ana itici gücü olacaktır.

Devalüasyon ithal mallar üzerinde enflasyonist baskılara yol açacaktır. Gıda fiyatları, tüketici fiyat sepetinin %38,8'ini oluşturmaktadır ve bunun büyük bir kısmı iç savaş sırasında yerli üretim kapasitesinin azalmasının ardından ithal edilmektedir. Ortalama olarak, ülke bir yılda tüketilen 1.3 milyon ton buğdayın dörtte üçünü (çoğunlukla ekmekte kullanılıyor) ithal etmektedir. Devalüasyonun bir sonucu olarak, ekmek fiyatlarının Ocak ayında aylık %32 arttığı bildirildi. Yetkililer bu artışın tersine çevrilmesini emretmesine rağmen, ithal ürünlerin yüksek yerel para birimi maliyetleri, kaçınılmaz olarak ithal mallar için daha yüksek fiyatlara yol açacaktır. Piyasa katılımcıları daha rahat olduklarında, döviz kuru rejimindeki değişiklik, resmi piyasada bulunan döviz hacmini artıracak ve küçük işletmelerin karaborsa piyasaya bağımlılığını azaltacaktır. Bu durum, yılın ilerleyen dönemlerinde ve 2022'ye kadar resmi devalüasyondan kaynaklanan enflasyonist baskıları azaltabilir. Resmi verilerin bulunmaması nedeniyle resmi ve paralel (karaborsa) piyasalarda işlem gören döviz hacmini ölçmek zordur. Bununla birlikte, resmi ve karaborsa piyasa oranları arasında nispeten büyük fark, döviz hacimlerinin resmi piyasalarda küçük olduğunu göstermektedir.

Libya, petrol üretimi ve ihracatının yeniden başlamasının ardından daha kalıcı bir ekonomik iyileşme yolunda önemli engellerle karşı karşıyadır. Ülkenin siyasi liderleri, politika gündemindeki üç kısa vadeli sorunu ele almalıdır. **Birincisi**, Ulusal Petrol Şirketi ve Libya Merkez Bankası, Libya Dış Bankası'nın offshore hesaplarda tuttuğu petrol gelirleri konusunda acil bir anlaşmaya varmalıdır. Mali şeffaflık önemli bir hedef olsa da, petrol geliri mevduatı üzerindeki çıkmaz, hükümet faaliyetlerine ve mali operasyonlara zarar vermektedir. **İkincisi**, 05.02.2021 tarihinde kurulan Ulusal Birlik Hükümeti (GNU), 2021'in geri kalanı için ülkenin kalkınma öncelikleriyle tutarlı ve kurumsal kapasitesiyle uyumlu makul bir bütçe gerçekleştirmesidir. **Üçüncüsü**, Ocak ayı resmi devalüasyonundan sonra, Libya Merkez Bankası'nın şubeleri, ikinci nesil parasal reformları iletmelidir. *Gündemdeki sonraki maddeler, ikiye ayrılan merkez bankasının birleşmesi, batı ve doğudaki ödeme sistemlerinin entegrasyonu ve hem bankacılık sisteminde hem de daha geniş ekonomide likidite sorunlarının çözümüdür.*

3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR (DYY)

Libya'nın gelişimi, geleneksel olarak petrol ve gaz kaynaklarının bolluğu, genç ve nispeten küçük bir nüfus (6,5 milyon nüfuslu) ve Avrupa, Afrika ve Körfez Bölgesi arasında stratejik coğrafi konum gibi bir dizi olumlu faktöre dayanmaktadır. Yine de, devam eden iç savaş, ülkenin bürokratik yükü, düşük vasıflı işgücü ve çok düşük ekonomik çeşitlilik ile birlikte ciddi zorluklar oluşturmaktadır. UNCTAD tarafından yayınlanan 2020 Dünya Yatırım Raporu'na göre Libya'nın 2019 DYY stokunun USD18,4 milyar (ülke GSYİH'sinin yaklaşık %42,4'ü) olduğunu tahmin edilmektedir.

Libya'nın sanayi sektörü petrol arıtma, petrokimya ve demir-çeliğe dayanmaktadır. Yabancı yatırım, esas olarak petrol endüstrisini hedefler ve pazardaki değişikliklere karşı savunmasızdır. Trablus'un büyük bir yıkım tehdidi altındayken, ülkenin diğer bölgeleri yatırım çekiyor gibi görünüyordu. 2011'de uluslararası alanda uzun süren bir kuşatmaya maruz kaldığı bilinen Misrata, bir kez daha hareketli bir ticaret merkezi haline geldi. Bingazi, uzun süren çatışmalarda şehri yeniden inşa etmek için önemli miktarda yabancı yatırım aldı. Buna karşılık, Dünya Bankası'nın 2020 İş Yapma Kolaylığı raporu, Libya'yı 190 ülke arasında iş yapmak için en kolay 186. ülke olarak sıralamaktadır. Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Libya'yı 2019 Yolsuzluk Algılama Endeksi'nde en az şeffaf olan 7. ülke (180 üzerinden 173'üncü) olarak sıraladı.

Ülke, altyapı, enerji ve üretim dahil olmak üzere çeşitli sektörlerde geniş potansiyel yatırım fırsatlarına sahiptir. Bununla birlikte, Libya'nın sosyal, politik ve ekonomik durumu yabancı yatırımcılar için elverişsizdir. Libya'da iki karşıt hükümet varken, çeşitli milis gruplarının bölgenin büyük bir kısmını kontrol etmesi ülkenin DYY'ye yönelik politikalarını belirsiz hale getirdi. 05.02.2021 tarihinde kurulan Ulusal Birlik Hükümeti (GNU), ülkenin kalkınma önceliklerine yardımcı olacaktır. *Hükümetin ekonomik ve sosyal altyapıları yeniden inşa etmek için kapsamlı bir reform programı uygulamasıyla, siyasi istikrara ve güvenlik istikrarına geri dönülmesine bağlı olan Libya'da muazzam yatırım potansiyeli bulunmaktadır.* Bununla birlikte, genel olarak, mevcut zorluklar, Libya'nın kısa ve orta vadede krizinden çıkacağı çok sınırlı bir kapsam olduğundan, çekiciliğini büyük ölçüde etkiliyor. Sonuç olarak, Libya yatırım açıklığı açısından 18 MENA eyaleti arasında 13. sırada yer almaktadır.

Devam eden siyasi şiddetin bir sonucu olarak, Libya ekonomisinin tamamında insani ve fiziksel üretkenlik kapasitesi kaybedilmiştir. Yol, konut ve kamu hizmetleri altyapısı önemli ölçüde hasar görmüş ve en istikrarlı siyasi ortamlarda bile onarılması uzun zaman alacağı görülmektedir. Ayrıca, hidrokarbon endüstrisinin önemi göz önüne alındığında, savaş nedeniyle petrol üretimi ve rafinaj altyapısının zarar görmesi uzun vadeli zorluklar oluşturacaktır.

İç savaşın ardından ortaya çıkan genel düzensizlik ve istikrarsızlık, DYY için elverişli bir ortam yaratmaya engel olmaktadır. Sonuçta nominal olarak, ülke, Kuveyt'in yanı sıra Suriye ve Yemen gibi savaştan zarar görmüş bölgesel muadillerinin üzerinde yer almaktadır. Libya'nın petrol zenginliği bir zamanlar önemli ölçüde yabancı yatırımcı ilgisi çekmesine rağmen, ülkenin bu kategorideki görece düşük performansı, yabancı yatırımcıların ekonomiye katılma konusundaki sürekli tereddütlerini yansıtır. Kısa ve orta vadede, küresel olarak düşük petrol fiyatları, hidrokarbon sektörüne yönelik potansiyel içeriye yönelik yatırımı baskılayacaktır.

Mayıs 2014-Şubat 2021 arasında, Libya en az iki rakip hükümet tarafından yönetildi, öyle ki politika eşitsizliği ve tutarsızlığı yabancı yatırımcılar için yüksek riskler oluşturuyordu. Bu durum, Libya'nın devlete ait petrol üreticisi ve ihracatçısı olan Ulusal Petrol Şirketi'nin (NOC) bölünmesiyle sonuçlandı. Petrolün Libya ekonomisindeki önceliği göz önüne alındığında, NOC ülkedeki en önemli sektörün ve yatırımın anahtarıdır. Merkezi her zaman Trablus'ta olsa da, uluslararası alanda tanınan Tobruk hükümeti, Aralık 2015'te kendi doğu NOC'sini kurduğunu duyurmuş ve tüm petrol şirketlerinin yalnızca onunla ilgilenmesi gerektiğini ilan etmiştir. Bu, yatırımcıların her iki tarafla da uzun vadeli sözleşmeler yapmakta tereddüt etmesine neden olmuştur.

Yeni bir yasa tasarısı, Kaddafi rejiminde %65 olan Libya'da kurulacak şirketlerin yabancı mülkiyetini % 49'a indirmektedir. Bununla birlikte, yabancı mülkiyete bilişim, sağlık, eğitim, ağır sanayi ve emlak gibi bazı sektörlerde izin verilmektedir. Diğer sektörlerde işletmelerin sadece LYD5 milyonluk asgari sermaye şartına ulaşılması halinde %100 yabancı mülkiyetine izin verilecektir. Bu durum, Libya'daki yabancı yatırım fırsatlarının, özellikle asgari sermaye gereksinimini karşılayamayan küçük veya orta ölçekli işletmeler için kısıtlanacağı ve yatırımcılar için potansiyel getirilerin de sınırlı olacağı anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, yabancı yatırımcıların Libyalı hissedarlarla anonim şirketler kurmalarına izin verilirken, küçük işletmelerin cesaretini kırabilecek bu tür girişimler için asgari sermaye gereksinimi LYD1 milyondur.

Hükümet, ister Libyalı ister yabancı bir kuruluş olsun, hiç kimsenin bir A.Ş.'de %10'dan fazla hisseye sahip olamayacağını belirtmiştir. DYY'nin önündeki bir diğer engel de yabancı şirketlerin Libya'da kurulabilmesi için en az 10 yıldır faaliyet gösteriyor olması gerektiğini belirten yasadır.

Diğer taraftan, İngiltere merkezli Debenhams, Eylül 2013'te Trablus'ta bir franchise kurmuş, ABD merkezli fast-food zinciri Cinnabon şu anda ülkede faaliyet göstermek olup Çinli şirketler demiryolları ve konutlar inşa etmeye başlamıştır. *Devam eden istikrarsızlığın inşaat sektörüne yatırımın yüksek riskli olduğu anlamına gelse de, iç savaşın bir sonucu olarak gerekli yeniden yapılanma nedeniyle DYY için en önemli cazibe merkezlerinden biri olmaya devam ediyor.* Petrol ve gaz sektöründeki yabancı yatırım nispeten güçlü olmaya devam etmektedir. Gelecekteki hükümetlerin daha liberal politikalar izlemesi muhtemel olup DYY, siyasi türbülans geçtikten sonra toparlanma gösterecektir. Bununla birlikte, yabancı şirketler hala gevşek güvenlik nedeniyle caydırılmaktadır. Coğrafi yakınlıkları nedeniyle, Avrupalı firmalar ABD petrol firmalarından daha fazla yatırım riski almaya istekli olmaktadır. Uzun vadede, olası yeni hükümet yeni altyapı projeleri, çatışma sonrası yeniden yapılanma, elektrik ve su üretiminde genişleme sayesinde yabancı şirketler için fırsatların artması muhtemeldir. Hükümetin ayrıca, DYY'yi ve özel sektörü genişletmeyi teşvik etmek için kıyı bölgelerinde ve sınırlarda serbest bölgelerin genişletilmesi de dahil olmak üzere bazı iş dünyası yanlısı reformlar başlatması beklenmektedir.

Libya'da DYY					
Gösterge ismi	2015	2016	2017	2018	2019
DYY girişi, milyon USD	0	0	0	0	0
DYY girişi, % GSYİH	0	0	0	0	0
DYY çıkışı, milyon USD	395	440	-295	276	345
DYY çıkışı, % GSYİH	1,42	1,68	-0,78	0,52	0,66
Net portfoy yatırımı, milyon USD	-523	-1.444	257	-25	0
Net DYY, milyon USD	395	440	-295	276	0

Kaynak: Dünya bankası

3.1. Libya'da yatırım yaparken nelere dikkat etmelisiniz?

Güçlü noktalar

- Coğrafi konumu: ülke, Avrupa, Afrika ve Ortadoğu'daki Arap ülkelerinden oluşan bir üçgenin merkezindedir.
- Önemli doğal kaynaklar.
- Özel yatırımı destekleyen ve Libya ekonomisini canlandırması gereken liberalizasyon politikaları.
- Düşük düzeyde dış borç.
- Dinamik demografisi.

Zayıf noktalar

- Trablus'ta demokratik seçim sürecini tehdit etmeye devam eden siyasi istikrarsızlık ve ihlaller.
- Ülkenin güneyindeki insan, silah, uyuşturucu kaçakçılığı.
- Devletin ekonominin her yerinde mevcudiyeti.
- Ülkenin petrol kaynaklarına aşırı bağımlılığı.
- Özel sektörün gelişimini engelleyen verimsiz bir yönetim.
- Ekonomik büyümeyi kısıtlayan kredi eksikliği, fiyat ve döviz kontrolü.
- Temel mal ve gıda ürünlerinde kıtlığa neden olan ithalat kısıtlamaları.
- Ağırlıklı olarak gençler arasında olan % 25 olarak tahmin edilen yüksek işsizlik oranı.

3.2. DYY'yi Motive Etmek veya Kısıtlamak için Hükümet Önlemleri

Libyan Yatırım Yasası, Libya'da yerli ve yabancı sermaye yatırımı teşvik etmek için tasarlanmıştır. Vergi avantajları, yerel ekonominin çeşitlenmesine, kırsal alanların kalkınmasına, istihdamın artmasına vb. katkıda bulunabilecek şirketlere verilmektedir. Yatırım Kanunu'na göre; kayıtlı / yönetilen şirketlere uygulanan vergi muafiyetleri, gelir vergisi, birleşme, satış veya işletmenin yasal yapısındaki değişiklikten kaynaklanan dağıtımlar ve kazançlar üzerindeki vergiden muafiyet, kârların yeniden yatırılması şartıyla işletmenin faaliyetlerinden elde edilen karlar için muafiyet, makine ve teçhizat üzerindeki gümrük vergilerinden muafiyet, ve damga vergisinden muafiyet gibi muafiyetler düzenlenmiştir.

Misrata'da (Qasr Hamad liman bölgesi) bir serbest bölge oluşturulmuştur. Libya'daki yabancı yatırımcıların ülkede bir acentesi olması gerekmektedir. Ayrıca, iyi bir iş ortağı bulmak or olmakta ve pazarlama çalışmaları için güvenilir istatistikler yoktur. Genel Halk Komitesi tarafından yabancı yatırıma açık olarak tanımlanan sektörler turizm, sanayi, sağlık, hizmetler veya tarım'dır. Bu kanun çerçevesinde yürütülen projelerde vergi muafiyeti gibi avantajlar bulunmaktadır. Ancak bu kanun çerçevesinde Libyalıların veya Libyalı şirketlerin sahip oldukları pay %51'den az olamamaktadır.

3.3. Ticaret ve yatırım risk SWOT analizi

Güçlü yönler

- Yatırım Yasası kapsamında yabancı işletmeler için, 5 yıllık vergi muafiyetlerinin yanı sıra damga ve gümrük vergilerinden muafiyetler mevcuttur.
- Serbest ticaret bölgelerine yerleşmek, vergi muafiyetleri ve yerel olarak fiyatlandırılan yakıt nedeniyle genel giderlerden tasarruf sağlayacaktır.
- Libya'nın başlıca ticaret ortaklarıyla olan çeşitli ticaret anlaşmaları, işletmelere çeşitli uluslararası pazarlara tercihli erişim sağlar.

Zayıf Yönler

- Devam eden siyasi istikrarsızlık ve buna eşlik eden politika ataleti, iş yürütmek için zor bir ortam yaratır.
- Yerel bankacılık sektörünün zayıf kalan yapısı ve uluslararası finans piyasalarına zayıf bağlantı Libya'da kredi mevcudiyetini sınırlamaktadır.
- İşletmeler için ağır vergi yükümlülükleri, maliyetleri ve bürokratik prosedürler nedeniyle kaybedilen çalışma süresini artırır.

Fırsatlar

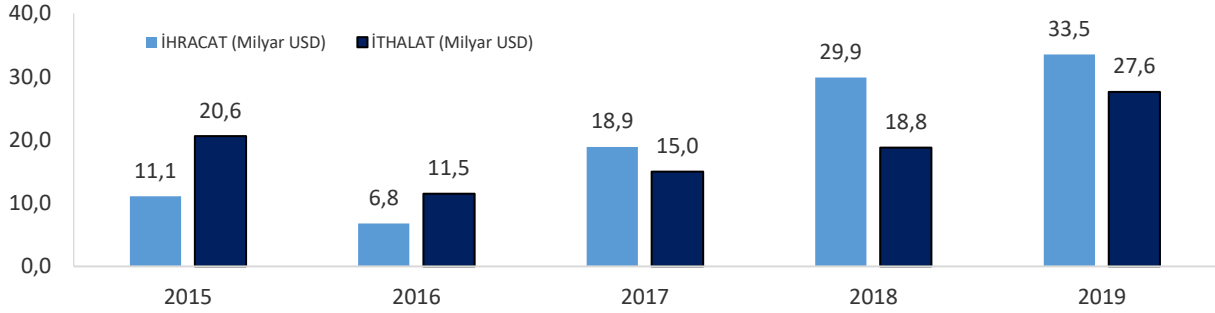
- Makul ölçüde yüksek ithalat değeri ve ithalat pazarındaki büyüme, ülkeye getirilen mallar için büyük bir talebi temsil etmektedir.
- Yeniden inşaaya yönelik ihtiyaç, şu anda yüksek bir risk olmaya devam etse de inşaat sektöründe yabancı yatırım fırsatları sağlar.
- Libya'nın yönetim krizine yönelik çözüm, altyapı geliştirme ve ekonomik çeşitlendirmeyi finanse etmek için kullanılacak olan Libya Yatırım Otoritesine ait 67 milyar USD'nin çözülmesinin yolunu açacaktır.

Tehditler

- Ticarete tarife dışı engellerin yaygınlığı, malları ülkeye getirmeyi ve rekabetçi bir oranda satmayı zorlaştırır.
- Hükümet bürokrasisi son derece karmaşıktır ve yatırımcılar için zordur.
- Devam eden çatışmalar, kilit altyapıya ve kamu kurumlarına daha fazla zarar verecek ve yeniden inşası uzun sürecektir.

4. DIŞ TİCARET GÖRÜNÜMÜ

Kaynak : Dünya Bankası

Libya tarihsel olarak büyük bir yapısal ticaret fazlasına sahip iken 2011'den bu yana ticaret hacimleri, büyük ölçüde zayıf güvenlik ve politika ataleti nedeniyle dalgalı seyretmektedir. Libya, GSYİH'nın sırasıyla %93,1 ve %97,7'si ile MENA bölgesinde en yüksek ihracat ve ithalat oranına sahip olmasına rağmen, genel ticaret hacimleri o kadar rekabetçi değildir. Toplam ihracat ve ithalat 2019'da USD61 milyar olarak gerçekleşirken MENA bölgesindeki 18 ülkeden yalnızca yedisinin üzerinde yer almaktadır. Ancak bu, USD139 milyar olan bölgesel ortalamanın çok altındadır. Devam eden siyasi istikrarsızlık ve yoğun çatışmalar, petrol üretimi ve ihracatındaki aksamaların ana nedeni olmaya devam etmektedir.

2019'da ürün ihracatının değeri (USD33.5 milyar) ithalattan (USD27.6 milyar) fazladır (mevcut en son rakamlar). İhracatın %97'sinden fazlası hidrokarbonlar olup buda çeşitlendirilmemiş ihracat tabanına işaret etmektedir. Ülkenin 2019 yılında ithalattan daha fazlasını ihracat yapmasına rağmen, küresel petrol fiyatlarındaki düşüş ve düzenli üretim kesintileri ile birlikte, kısa ve orta vadede ithalatın ihracatın üzerine çıkmasına neden olmaktadır.

Geleneksel olarak, Libya'nın en büyük ihracat kalemleri ağırlıklı olarak hidrokarbonlar ve ham petrol ürünleri (ham ve rafine edilmiş petrol ve petrol gazı), altın ve azotlu gübredir. Bunun nedeni, ekonomiyi büyük ölçüde petrole ve gaza bağımlı hale getiren ekonomik çeşitlilik eksikliğidir. 2018 yılında kimya, sanayi ve akaryakıt ihracatı USD28,7 milyar olarak gerçekleşirken toplam ihracatın yaklaşık %98'ini temsil etmektedir. Bölgedeki diğer birçok Arap ülkesinde olduğu gibi, Libya 2011'de siyasi (Arap Baharı) bir devrim ve ardından ekonomik faaliyette düşüşe ve ülke rejiminin çökmesine yol açan bir iç savaş yaşamıştır. Örneğin, 2017'de hidrokarbon ve ham petrol ürünleri ihracatı, sanayi ve akaryakıt ürünleri ihracatının %48'ini oluşturuyordu. İhracat toparlanmasına rağmen, 2018'de 2010 değerlerinin %75'ine ulaştı. Petrol endüstrisinin tarihsel başarısı nedeniyle, Libya'daki diğer sektörler göz ardı edilmiş ve ülkenin turizm, alternatif enerji ve hizmetler gibi diğer ekonomik sektörlerdeki potansiyelinin çoğu kullanılmamıştır. Çeşitlendirilmemiş ekonomi ticaret akışları, döviz kuru ve fiyatları oynak hale getirerek, büyük riskleri de beraberinde getirmektedir.

Libya'nın başlıca mal ithalatı, ülkenin sınırlı rafinaj ve üretim kapasitesi göz önüne alındığında, tüketim amaçlı gıda ve tarım ürünleri, makine ve ara mamul mallar ile rafine petrol yakıtı ithalatıdır. İthalat görece çeşitlenirken, Libya'nın neredeyse tamamen tüm ürünlerin ithalatına dayandığı gerçeği önemli riskler taşımaktadır. İthalata olan bu bağımlılık, ülkeyi fiyat artışları, arzı kesintiye uğratabilecek jeopolitik tehditlere maruz kalma ve ithal enflasyon gibi risklere maruz bırakmaktadır. Buna ek olarak, ülke ithalatını desteklemek için büyük ölçüde petrol gelirlerine bağımlıdır, bu da ülkenin ithalatının petrol piyasasını etkileyen faktörlere açık olduğu anlamına gelmektedir.

Libya'nın Batı ile ilişkisi siyasi istikrarsızlıktan ve yaptırımların uygulanmasından zarar görse de, ihraç edilen ürünleri ağırlıklı olarak Avrupa'ya gerçekleştirilmektedir

Libya ihracatının %56'sından fazlası 2019'da dört Avrupa Birliği (AB) pazarına (İtalya, Fransa, İspanya ve Almanya) gerçekleştirildi. Bu, ülkenin coğrafi yayılma açısından yetersiz çeşitlendirilmiş ihracat ortakları karışımına sahip olduğunu ve bu da ülkeyi AB'deki yavaş büyüme gibi yerel risklere maruz bıraktığını vurgulamaktadır. Özellikle AB'nin geleceği, bazı üye devletlerde yükselen milliyetçilik nedeniyle belirsizliğini koruyor. Bu aynı zamanda İngiltere'nin AB'den çekilme kararıyla da önem kazandı. AB'nin iç zorlukları, ekonomi politikasının siyasetin hakimiyeti altına

girmesiyle üye devletler arasında büyümeyi baltalama riskiyle karşı karşıya olan birlik üzerinde ağır bir yük oluşturmaktadır.

2020'de İtalya ve İspanya gibi kilit AB üye ülkelerindeki Covid-19 salgınının ciddiyeti, kısa ve orta vadede büyümeyi baltamasının yanı sıra AB'nin direncini daha da test edecektir. Sonuç olarak, AB ekonomik büyümesindeki herhangi bir yavaşlama, Libya ihracatında düşük talep nedeniyle negatif sonuçlara neden olacaktır.

Avrupa dışında, Çin, Libya'nın ilk beş ihracat ortağı arasında yer alan tek ülkedir. Libya'nın Çin'e ihracatı, 2015'te USD945 milyondan 2019'da USD4,4 milyara çıkmıştır. Buna karşılık, Libya, coğrafi yayılma açısından daha çeşitli ithalat ortakları karışımına sahiptir ve bu da, ithalat arzı açısından bölgeye özgü faktörlere karşı savunmasızlığını azaltmaktadır.

Türkiye, UAE, Çin, İspanya ve İtalya 2019'da Libya'ya ithal edilen ürünler için ilk beş kaynak ülke olmuştur. Mısır ve Tunus, Libya'nın bölgedeki en önemli iki ithalat ortağıydı, ancak terörist faaliyetler ve istikrarsızlık nedeniyle aralıklı olarak sınırlar kapanıyordu. Libya'nın, komşularıyla ticaret akışını önemli ölçüde kesintiye uğradı. Libya'nın ağırlıklı olarak tarım ürünleri, gıda, mineral yakıtlar, makine ve nakliye ekipmanlarından oluşan AB'den ithalatı, ara mallar ve tüketim malları için önemli bir üretim üssü olmadığını yansıtır. Bununla birlikte, yukarıda da vurgulandığı gibi, Libya, ithalatını finanse etmek için hala ihracat gelirine güvenmekte ve bu durumda ülkeyi petrol gelirlerine zarar verecek düşük petrol fiyatlarına oldukça duyarlı hale getirmektedir.

Libya'nın Dış Ticaret Göstergeleri					
Gösterge ismi	2015	2016	2017	2018	2019
İhracat, Milyar USD	11	7	19	30	34
İhracat % yıllık USD artış	9	-27	129	22	17
İhracat, % GSYİH	40	26	50	57	64
İthalat, Milyar USD	21	12	15	19	28
İthalat % yıllık USD artış	-38	-42	27	24	44
İthalat, % GSYİH	74	44	40	36	53
Ticaret dengesi Milyar USD	-10	-5	4	11	6
Ticaret dengesi % yıllık USD artış	-50	-51	-183	185	-47
Ticaret dengesi, % GSYİH	-38	-13	8	21	4

2019'da ithalat ortakları	Milyar USD	Yüzde (%)
Dünya	28	100
Türkiye	1,9	7
BAE	1	5
Çin	1	5
İtalya	1	5
İspanya	1	3

2019'da ihracat ortakları	Milyar USD	Yüzde (%)
Dünya	34	100
İtalya	10	29
Çin	5	14
İspanya	3	9
Fransa	3	8
BAE	1	3

2019'da ithal edilen ürünler	Milyar USD	Yüzde (%)
Tüm ürünler	27	100.0
Mineral yakıtlar	4	13
Elektrikli makine	1	9
Taşıt	1	9
Makine	1	7
Tahıl	1	3

2019'da ihracat ürünler	Milyar USD	Yüzde (%)
Tüm ürünler	34	100
Mineral yakıtlar	28	97
İnci, kıymetli metal	1	4
Demir çelik	0	1
Bakır	0	0,2
Organik kimyasal	0	0,2

Kaynak: Dünya Bankası

5. BANKACILIK SEKTÖRÜ GÖRÜNÜMÜ

Libya bankaları yalnızca sınırlı finansal ürünler sunabilmekte, krediler genellikle iş planları yerine kişisel bağlantılar temelinde yapılmakta ve kamu bankası yöneticileri portföylerini genişletmek için açık teşviklerden yoksun bulunmaktadır. Yeterli resmi finansman araçlarının bulunmaması, Libya'nın gelişimini aksatmakta, hem mevcut projelerin tamamlanmasını hem de yenilerinin başlamasını engellemektedir.

Libya'daki bankacılık sistemine dört banka hakimdir. Libya'nın bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık %90'ını Jamahiriya Bank, Wahda Bank, Sahara Bank ve National Commercial Bank oluşturmaktadır (mevcut en son rakamlar). Ülkedeki en büyük iki banka, bankacılık sektöründeki tüm varlıkların en az %72'sini kontrol eden Jamahiriya Bankası ve National Commercial Bank'dır.

Yerel bankalar sınırlı bir mali ürün yelpazesi sunmakta olup krediler genellikle kişisel bağlantılar temelinde yapılır, bu da yabancı işletmelerin kredi almasını zorlaştırmaktadır.

Libya ticari bankalarının döviz hesabı açmasına ve döviz cinsinden nakit ödeme ve transfer yapmasına izin verilmektedir. Libya'da faaliyet gösteren ticari bankalar döviz cinsinden kredi verebilir ve birbirleriyle döviz işlemleri yapabilir, ancak Libya Merkez Bankası'ndan lisans almaları gerekmektedir. Döviz büroları çoğu büyük otel ve havalimanında mevcuttur ve ATM'ler daha yaygın hale gelmektedir.

Orta vadede ticari bankacılık işlemlerini normalleştirecek olan Libya Merkez Bankası'nın bankalara döviz likiditesi sağlamasına olanak sağlayacaktır. Merkez bankasının piyasa likiditesini iyileştirmek, istikrarlı bir makroekonomik ortam sağlamak için denetleyici ve düzenleyici önlemlerin sayısını artırması ve orta vadede tutarlı siyasi yapıların oluşturulması gerekmektedir. Finans sektörünün yeniden yapılandırılması, Libya'da DYY'nin artmasına daha fazla yardımcı olacaktır.

Şubat 2020 itibariyle Libya'daki bankaların listesi			
	Bank	Sahiplik	Yer
1	Jumhouria Bank	Kamu	Tripoli
2	National Commercial Bank	Kamu	Bayda
3	Shara Bank	Kamu - özel	Tripoli
4	Wadha Bank	Kamu - özel	Benghazi
5	North Africa Bank	Kamu - özel	Tripoli
6	Bank of Commerce & Development	Özel	Benghazi
7	Aman Bank for Commerce and Investment	Özel	Tripoli
8	Wafa Bank	Özel	Tripoli
9	Al Waha Bank	Özel	Tripoli
10	Alejma'a Al Arabi	Özel	Benghazi
11	Assaray Bank Trade & Investment Bank	Özel	Tripoli
12	Mediterranean Bank	Özel	Benghazi
13	United Bank for Commerce & Investment	Özel	Tripoli
14	Arap Commercial Bank	Özel	Tripoli
15	First Gulf Libyan Bank	Özel	Tripoli
16	Libyan Foreign bank	kamu	Tripoli
17	Nuran Bank	Özel	Tripoli
18	Libyan Islamic Bank	Özel	Tripoli
19	Al Yaqin Bank	Özel	Tripoli

Kaynak : Dünya bankası grubu

5.1. Finansal sektörün önemli noktaları

- Merkez bankasının bölünmesi sonucunda Trablus ve Bayda'da 2 merkez bankası oluşmuştur.
- Bankaların çoğunun merkezi Batı'da bulunmakta ve Libya Merkez Bankası Tripoli'ye rapor vermektedir. Merkezi Doğu'da bulunan bankalar, bankacılık faaliyetlerinin yaklaşık üçte birini oluşturmakta olup Bayda'daki Merkez bankasına rapor veriyorlar.
- Bankacılık sektörü, finansal sektör varlıklarının %80'inden fazlasını kontrol etmektedir.
- 6'sı devlete ait olmak üzere 19 banka bulunmaktadır. Kamu bankaları Libya Merkez Bankası'na aittir, bankacılık sistemine hakimdirler ve mevduatın yaklaşık % 90'ını kontrol ederler.
- 2018'de Bankacılık sistemi varlıkları 124 milyar LYD'dir, bunun %13'ü 16 milyar LYD ile kredilerdir. %87'si kısa vadeli mevduattır.
- Sermaye yeterlilik oranı son 6 yılda %15'in üzerindedir.
- 2005 yılında Libya Merkez Bankası gözetiminde kurulan Ulusal Mevduat Garanti Fonu, cari hesapları 250.000 LYD'ye kadar kapsamaktadır.
- 2013 yılında tüm şahsi ve ticari işlemlere faizi yasaklayan 1 No'lu Kanun kabul edilerek kredi uzatımında azalma sağlanmıştır.
- 22 sigorta şirketi bulunmaktadır. ilk 2 şirket sektör varlıklarının %60'ını kontrol etmektedir.
- Libya borsası 2006 yılında kurulmuş ancak siyasi istikrarsızlık nedeniyle 2014 yılından bu yana aktif değildir.
- 1 leasing şirketi otomobil kiralama odaklıdır.
- İlk mikrofinans kurumu 2019 yılında kurulmuştur.
- 2016 tarihli 4 numaralı kanun sukuk için yasal dayanak oluşturmuş, ancak bugüne kadar kullanılmamıştır.
- İhtisas Kredi Kurumları arasında Tasarruf ve Emlak Yatırım Bankası, Tarım Bankası, Kalkınma Bankası ve Rifi Kırsal Bankası bulunmaktadır.
- Devletin Sahip Olduğu Fonlar: Libya Yatırım Kurumu (Egemen Varlık Fonu), Libya Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Fonu ve Libya İç Yatırım ve Kalkınma Fonu'dur.
- Libya Kredi Bilgi Merkezi 2009'da kurulmuştur.
- Tapu sicili işlevsizdir ve taşınır varlık kaydı bulunmamaktadır.
- Ulusal ödeme altyapısına geçiş yapılmış ancak tüm bankalar henüz bağlanmamıştır. Ancak işlemlerin hacmi artmaktadır. 11.453 POS ve 500.000'den fazla müşteri bulunmaktadır.
- 2018'de GSYH'nin %17,7'si özel sektöre verilen kredilerdir.
- Libyalıların üçte ikisinin bir hesabı varken, hesapların çoğu sadece maaş ödemeleri ile sınırlıdır.
- Tasarruf ve borçlanma oranları yüksektir (sırasıyla %60 ve %50) ancak büyük ölçüde gayri resmidir.
- Mülteciler ve göçmenler resmi mali hizmetlerden muaftır.

6. TÜRKİYE & LIBYA İLİŞKİLERİ

Türkiye - Libya dış ticaret ilişkisi				
Yıllar	İhracat (Milyon USD)	İthalat (Milyon USD)	Ticaret Dengesi (Milyon USD)	Ticaret Hacmi (Milyon USD)
2017	915	232	683	1,147
2018	1,583	372	1,211	1,955
2019	2,069	484	1,585	2,553
2020	1,653	1,674	-21	3,327
2021 *	642	152	490	794

*: Ocak-Mart 2021

Türkiye'nin 2020'de Libya'ya ihracatında başlıca ürünler		
	Milyon USD	%
Toplam	1,540	100
Plastik	147	8.9
Mobilya	147	8.9
İnci, kıymetli metal	111	6.7
Makinalar	98	5.9
Hayvani bitkisel yağ	87	5.3
Elektrikli makine	78	4.7
Örülmüş giyim eşyası	74	4.5
Giyim eşyası aksesuar	64	3.9
Halı	59	3.6
Demir çelik eşyalar	43	2.6

Kaynak: Tuik

Türkiye'nin 2020'de Libya'dan ithalatında başlıca ürünler		
	Milyon USD	%
Toplam	1,667	100
İnci kıymetli metal	1,320	79.0
Demir çelik	179	10.7
Bakır	100	6.0
Alüminyum	36	2.1
Mineral yakıt	21	1.3
İnorganik kimyasal	3	0.2
Deri	3	0.2
Gübre	3	0.2
Tuz, kükürt, toprak	2	0.1
Balık	1	0.1

Türkiye ile Libya arasında Ankara'da düzenlenen Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi (YDSK) toplantısında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Libya Ulusal Birlik Hükümeti Başbakanı Abdülhamid Dibebe ile 12.04.2021'de 5 anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmalarda her iki ülkenin ortak çıkarları, bölgesel istikrar ve işbirliği ile Akdenizdeki deniz yetki alanları konuları ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca Libya'da 24 Aralık 2021 tarihinde tertiplenmesi öngörülen genel seçimlere giden siyasi sürecin pürüzsüz olarak gerçekleşmesi konusunda bilgi paylaşılmıştır. Taraflar, Libya'daki sorunların Libyalıların öncülüğünde ve sahipliğinde, siyasi yöntemlerle çözüme kavuşturulabileceği konusunda bilgi alışverişi yapmıştır. Ayrıca seçimle belirlenen Başkanlık Konseyi ve Ulusal Birlik Hükümeti'nin Libya'daki yegane meşru yönetim yapısı olduğu vurgulanmıştır. İki ülke, Türk Hava Yolları'nın Libya seferlerine yeniden başlaması hedefiyle gerekli saha incelemelerinin yapılması konusunda mutabakata varırken ikili ticaret hacminin de USD 5 milyara yükseltilmesi hedeflerini teyit etmiştir.

Libya Başbakanı Abdülhamid Dibebe'nin başkent Ankara'ya yaptığı iki günlük resmi ziyaretinin ardından, iki ülke arasında ticaret ve iş geliştirme beklenmektedir. Libya'daki karışıklık sırasında Türk firmalarının bazı projeleri, özellikle inşaat projeleri kesintiye uğradığından, Libya hükümeti bunların tamamlanmasına yardımcı olmaya ve yenilerini teşvik etmeye hazır olduğunu belirtmiştir.

Türkiye Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) Başkanı'nın açıklamasına göre, Libya başbakanının başkent Ankara ziyaretinde, Türk şirketlerinin Libya'daki enerji, sağlık ve inşaat sektörlerindeki yeni projelerde ele alınması ile ilgili söz verildi. Toplantıda ayrıca başkent Ankara'da bir Libya Büyükelçiliği ve kuzeydoğu Libya-Bingazi'de bir Türk Konsoloslugu açılması, Türk vatandaşlarının vizesiz ziyaretlerinin sağlanması ve iki ülke arasında serbest ticaret anlaşması imzalanması da yer almıştır.

DEİK kapsamında sektörel bazda bir sonraki Türk-Libya toplantısı Ramazan Bayramı'nın ardından Mayıs 2021'de Libya'da yapılacaktır. Türk iş adamları Libya ile ilgili önemli bir deneyime sahiptir. Libya'da yaşanan enerji sıkıntısı, toplantıda tartışılan önemli konulardan biriydi. Türk işletmelerinin yatırım yapması gereken rafineriler de dahil olmak üzere ülkenin petrol ile ilgili konularda ciddi ihtiyaçları vardır. İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2020'de USD3.3 milyar aşmıştır, Libya'daki yatırımlar sadece inşaatta değil enerji sektöründe de değerlendirilmelidir. Ankara'da medya, inşaat ve elektrik santralleri alanında işbirliğini artırmak için beş anlaşma imzalanmıştır. Enerji santrali inşaatının yanı sıra elektrik dağıtımı da Türk iş insanlarının gündemindedir. Toplantıda ayrıca sağlık sektöründeki işbirliğine de değinilmiş, Libya'nın sağlık bakanı hem hastane inşaatı hem de yönetimi için Türk şirketleriyle görüşmelere devam etmektedir.

04.05.2021 tarihinde Libya hükümeti, son yıllarda savaştan etkilenen şehirlerin yeniden inşası için bir fon oluşturduğunu açıklamıştır. Ulusal Birlik Hükümeti tarafından yapılan açıklamaya göre, ikinci büyük şehri Bingazi'nin ve doğu Derna şehrinin yeniden inşası için 1,5 milyar Libya dinarı (yaklaşık USD335 milyon) tutarında bir fon yaratılmıştır. Bingazi merkezli bir tüzel kişilik olan imar fonunun, savaşın tahrip ettiği bölgeleri yeniden inşa etmeyi, altyapı ve binalara verilen zararı gidermeyi hedeflediği söylenmiştir. Fon aynı zamanda öncelikleri belirleme, tazminat ödemesi için bir mekanizma kurma, moloz kaldırma ve bakım işleri için sözleşme yapma ve harap olmuş alanların kentsel gelişimi için yerel makamlarla koordinasyon görevini de üstlenecektir.

2020'de Türkiye'nin Kuzey Afrika'daki en büyük ithalat ortağı, USD1.7 milyar USD ile Libya'dır. Türkiye'nin kuzey Afrika'daki üçüncü en büyük ihracat ortağı, USD1,6 milyar ile Libya'dır (Mısır ve Fas'tan sonra). İki ülke arasındaki ticaret hacmi 2019'da USD2,6 milyar iken 2020'de USD3,3 milyara yükselmiştir. Ticaret dengesi 2019'da Türkiye lehine iken, Türkiye'nin Libya'dan ithalatı 3 kattan fazla artınca ticaret dengesi 2020'de Libya lehine döndü. Türkiye'nin ana ihracat kalemleri başta plastik olmak üzere, mobilya ve değerli metaldir. Libya, Türkiye'ye ağırlıklı olarak değerli metal, demir-çelik ve bakır satmaktadır.

TÜİK verilerine göre 2020 yılında Libya'ya yapılan yıllık ihracat hacmine dayalı ödeme türleri toplam USD1,6 milyardır. Öte yandan, Türkiye'den Libya'ya bankacılık kanalıyla geçen yıllık ihracat toplamı 2020'de USD366 milyondur. Bankamızın 2020 yılında toplam bankacılık kanalı içindeki payı % 88'dir.

6.1. Türkiye-Libya İş konseyi

Türkiye-Libya İş Konseyi, Afrika İş Konseyleri çatısı altında, muhatap kuruluşu Libya Ticaret ve Sanayi Odaları Birliği ile işbirliği içinde 2007 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. İş konseyinin amacı, iki ülke arasındaki ticareti artırmak ve ekonomik bağları güçlendirmektir. Libya ekonomisi ve yatırım forumu Türkiye-Libya İş Konseyi Ortak Toplantısı Kasım 2019'de gerçekleştirildi. Forumda; politik istikrarın sağlanması ve Libya ekonomisindeki büyük fırsatlar ele alındı. Forum kapsamında iş insanları tüm ekonomik ve yatırım konularının tartışılmasının yanı sıra; Libya'yı yeniden yapılandırmaya yönelik seminerlere de yer verildi. Türk müteahhitlerin Libya'da bugüne kadar üslendiği projelerin büyüklüğü bugüne kadar USD28 milyarı aşmıştır.

İş konseyi üyesi Türk firmalar: Karanfil Dış Tic. ve Uluslararası Taşımacılık Ltd. Şti., Çamlıca Turizm ve Yatçılık A.Ş., Teknoplas Yüksek Teknoloji Sistemleri A.Ş., Adembatur Tekstil San. ve Tic. Ltd. Şti., Bosca Hukuk Bürosu, Şölen Çikolata Gıda San. Tic. A.Ş., 77 İnşaat ve Taahhüt A.Ş., Baştuğ Metalurji Sanayi A.Ş., Acarsan Holding A.Ş., Vefa Holding A.Ş., Tümen Paketleme ve Antrepo Hizmetleri Gıda ve Tarım Ürünleri İthalat İhracat Sanayi ve Tic. Ltd. Şti., Aykar Denizcilik Nakliyat Ltd. Şti., Gündüz Panjur, Roz Metal Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kolan Hastaneler Grubu-Kln Sağlık ve Eğitim Hizm. A.Ş., Karanfil Bulding Proje Yönetimi Sanayi Tesisleri Kurulum Müşavirliği San.Tic A.Ş.

AÇIKLAMA:

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti; aracı kurumlar, portföy yönetim şirketleri, mevduat kabul etmeyen bankalar ile müşteri arasında imzalanacak yatırım danışmanlığı sözleşmesi çerçevesinde sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler, yorum ve tavsiyede bulunanların kişisel görüşlerine dayanmaktadır. Bu görüşler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir.

Bu rapor, A&T Bank Ekonomik Araştırmalar tarafından sadece bilgi amaçlı olarak hazırlanmıştır. Sunulan bilgilerin yayım tarihi itibarıyla yanlış/yanıltıcı olmamasına özen gösterilmiş olmasına karşın, A&T Bank bilgilerin doğru ve tam olmasından sorumlu değildir. Bu raporda yer alan bilgiler herhangi bir uyarı yapılmadan değişebilir. A&T Bank ve kurum çalışanları bu raporda sunulan bilgilerin kullanılmasından kaynaklanabilecek herhangi bir doğrudan ve dolaylı zarardan ötürü hiçbir şekilde sorumluluk kabul etmemektedir. Telif hakkı saklıdır, herhangi bir amaçla A&T Bank'ın izni olmadan raporun tamamı veya bir kısmı başka bir yerde yeniden yayımlanamaz, dağıtımı yapılamaz. Tüm hakkı saklıdır.